

УДК 351.746.1 (075.8)

DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-9-6-17>

Біліченко Вадим, доктор філософії у галузі
публічного управління та адміністрування

*Bilichenko Vadim, Doctor of Philosophy in
Public Management and Administration*

✉ senator91@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8153-5397>

СУЧАСНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ НАТО ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

MODERN PRINCIPLES OF THE FORMATION OF THE NATO ARMED FORCES AS A BASIS FOR ENSURING INTERNATIONAL SECURITY

Анотація. У статті проаналізовані сучасні засади формування збройних сил НАТО як основа забезпечення міжнародної безпеки. Зазначено, що у Великобританії існує ретельний відбір кадрів у збройні сили. Комплектування збройних сил у Великобританії здійснюється на добровільній основі. Підготовка офіцерського корпусу характеризується цілісністю і безперервністю. Значна увага приділяється прищепленню курсантам (слухачам) командирських (лідерських) навичок, заняттям спортом та участі в тактичних навчаннях. У Великобританії існує принцип кар'єрного розвитку офіцерського складу. Його суть полягає в тому, що врахування різних кадрових дій (ротації, призначення на посади, присвоєння звань тощо) проводиться не на підставі вікових показників, а на підставі вислуги (термінів) проходження військової служби. Крім того, близько 30% кадрових офіцерів у збройних силах Великобританії проходили навчання на курсах позавійськової підготовки при цивільних закладах вищої освіти.

У частинах та підрозділах збройних сил Німеччини професійна підготовка складається з навчання та бойової підготовки. Кадри у збройних силах ретельно відбираються, враховуючи освіту, яку вони мають, а також навички та досвід. Система підготовки офіцерів Німеччини являє собою низку етапів навчання в офіцерській школі родів військ, в одному з університетів бундесверу, військового стажування та безпосередньої служби у військах на різних штабних і командних посадах. У збройних силах Німеччини психологічна підготовка вважається обов'язковою для військовослужбовців всіх родів військ, яка включає підготовку до бойових дій, стресостійкість, мотиваційні фактори до військової служби, подолання конфліктів тощо.

У Франції існують військові ліцеї, які надають початкову освіту. Система підготовки офіцерів має багатоступеневу освіту та постійний відбір кадрів. У Франції створена суттєва матеріальна підтримка військовослужбовців, зокрема відповідна заробітна плата, надбавки за особливі умови служби, призначені для компенсації ризиків, переміщення та тривале перебування закордоном; сприяння у купівлі або оренді житла; допомога членам сімей у працевлаштуванні, допомога у реабілітації після звільнення зі служби, пенсійне забезпечення тощо.

Ключові слова: публічне управління, збройні сили, НАТО, Збройні сили НАТО, стандарти НАТО, підготовка військовослужбовців, кар'єрний розвиток військовослужбовців, матеріальне оснащення систем навчання країн НАТО.

Annotation. The article analyzes the modern principles of the formation of the NATO armed forces as a basis for ensuring international security. In Great Britain, there is a careful selection of personnel for the armed forces. Recruitment of the armed forces in Great Britain is carried out on a voluntary basis. The training of the officer corps is characterized by integrity and continuity. Considerable attention is paid to imparting command (leadership) skills to cadets (students), sports and participation in tactical exercises. In Great Britain, there is a principle of career development for officers. Its essence is that taking into

account various personnel actions (rotation, appointment to positions, assignment of ranks, etc.) is carried out not on the basis of age indicators, but on the basis of the length of service (terms) of military service. In addition, about 30% of the personnel officers in the armed forces of Great Britain were trained in non-military training courses at civilian higher education institutions.

In units and units of the German armed forces, professional training consists of training and combat training. Personnel in the armed forces are carefully selected based on their education, skills and experience. Germany's officer training system is a series of stages of training in the officer school of the branches of the military, in one of the universities of the Bundeswehr, military training and direct service in the troops in various staff and command positions. In the German armed forces, psychological training is considered mandatory for servicemen of all branches of the military, which includes combat training, stress resistance, motivational factors for military service, conflict resolution, etc.

In France, there are military lycées that provide primary education. The officer training system has a multi-level education and permanent selection of personnel. In France, substantial material support for military personnel has been created, in particular, appropriate wages, allowances for special conditions of service, designed to compensate for risks, displacement and long-term stay abroad; assistance in buying or renting housing; assistance to family members in finding employment, assistance in rehabilitation after discharge from service, pension provision, etc.

Key words: public administration, armed forces, NATO, NATO Armed Forces, NATO standards, training of military personnel, career development of military personnel, material equipment of training systems of NATO countries.

Постановка проблеми. У країнах НАТО не існує єдиного стандарту щодо формування збройних сил. Кожна країна підходить до цього виходячи зі своєї культури, історії та традиції. Тому в кожній країні можна побачити різні підходи до підбору та просування, призначень, створення резерву та територіальної оборони. Водночас є загальні стандарти в підготовці особового складу для досягнення операційної сумісності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні питання розвитку та формування збройних сил в країнах НАТО, проблеми навчання військовослужбовців, формування дієвої психологічної підготовки збройних сил аналізують багато вчених, у тому числі політологи, фахівців з воєнних наук, економісти, фінансисти, соціології, фахівців з державного управління. Зокрема, Н. Агаєв, М. Бакович, О. Банчук-Петросова, О. Басараб, О. Білецький, Б. Богдан, В. Ветров, З. Гбур, О. Захаров, Н. Дакі, О. Дороніна, М. Думенко, О. Заболотний, А. Зельницький, О. Зіборєва, О. Кінь, О. Коваль, В. Клименко, І. Марко, О. Пархоменко-Куцевіл, О. Петросова, Д. Плеханов, І. Приходько, В. Сокурєнко, О. Яцино та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є системний аналіз сучасних засад формування збройних сил НАТО як основи забезпечення міжнародної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Проаналізуємо систему формування кадрів збройних сил Великобританії. Командування збройними силами Великобританії приділяє велику увагу якісному добору кандидатів на контрактну службу. З цієї метою створено 39 центрів набору рекрутів, обладнаних за останнім словом технічного прогресу. Конкурсний відбір включає медичний огляд, перевірку на судимість та профпридатність та завершується проведенням співбесіди.

Військова підготовка кадрів збройних сил професійної армії характерна Великобританії. У цій країні політика у сфері забезпечення безпеки тісно пов'язується з оборонною політикою та ґрунтується на оцінках національних інтересів, можливостях їх забезпечення з урахуванням внутрішньої та зовнішньої

ситуації, а також на розумній взаємодії з союзниками та партнерами. Оборонна політика Великобританії відповідає наступним критеріям: забезпечення необхідного ступеня військового захисту як Британських островів, так і інших володінь; вирішення завдань оборони економічно прийнятними засобами, тобто за доступною ціною, не розширюючи ліміти витрат на оборонну політику за певні межі навіть у воєнний час [1].

У результаті багаторічної історії сформувався особливий британський підхід до військового будівництва та ведення війни. Так, військову організацію Великобританії складають її збройні сили, що складаються з сухопутних військ, військово-повітряних та військово-морських сил та резервних компонентів. Формально головнокомандування покладено на монарха: короля чи королеву; фактичне керівництво здійснюється міністром оборони.

Основним військовим навчальним закладом сухопутних військ, що здійснює підготовку молодшого офіцерського складу для всіх родів військ і служб є військове училище в м. Сандхерст [2; 3]. Щороку воно випускає близько 1200 офіцерів кадрової та короткотермінової служби. Училище на 70 % забезпечує потреби ЗС у молодих офіцерах [2].

Підготовка офіцерського корпусу характеризується цілісністю і безперервністю. Початкова військово-спеціальна і військово-професійна підготовка офіцерів сухопутних військ відбувається у військовому училищі. У подальшому вони проходять допідготовку й перепідготовку на курсах підвищення кваліфікації (вдосконалення) в центрах відповідних родів військ. Водночас у сухопутних військах Великобританії відсутні вищі військово-навчальні заклади, а Сандхерстське військово училище є середнім військово-навчальним закладом [4].

Навчання у військовому училищі розділено на два етапи. Перший – базовий, що складається з курсу терміном до 44 тижнів, а потім залежно від обраної спеціальності курсант проходить додаткові курси різної тривалості. Загальна програма навчання розрахована на три періоди (по 14 тижнів кожний). Її тривалість для осіб із вищою освітою складає 28 тижнів. Навчальна програма містить такі навчальні дисципліни: тактика, стройова, вогнева та фізична підготовка, воєнна історія, топографія, зв'язок, інформатика, організація військ, військове законодавство тощо [3].

Однак навчання у військовому училищі не обмежується вивченням тільки військових дисциплін. Офіцер, на думку керівництва збройних сил Великобританії, повинен, насамперед, завоювати авторитет у підлеглих, використовуючи інтелектуальні здібності. Саме тому в училищі вивчаються загальноосвітні навчальні дисципліни: психологія, етика, питання поведінки в суспільстві тощо [2].

Випускникам училища присвоюється первинне офіцерське звання – другий лейтенант. Вони розподіляються на курси спеціалізації в навчальні центри (школи) і в частині родів військ та служб (піхотні, артилерійські, зв'язку, інженерні, розвідки тощо), де вдосконалюють здобуті знання та навички за обраним фахом. Тривалість навчання становить від кількох тижнів до кількох місяців [4].

Крім цього, деякі офіцери технічних спеціальностей, які не мають вищої освіти, можуть бути направлені для подальшого навчання до цивільних університетів або до Шрівенгемського військово-наукового коледжу. Офіцери мають право здобувати вищу освіту в обраному ними цивільному закладі вищої освіти за будь-якою спеціальністю.

Порядок проходження військової служби офіцерським складом передбачає набуття досвіду як на штабних посадах, так і безпосередньо у військах. При

цьому важливим елементом професійної підготовки офіцерського складу є система ротації при проходженні військової служби, що полягає в обов'язковому періодичному (через 2-3 роки) чергуванні перебування на командних і штабних посадах [4].

Головним військово-навчальним закладом із підготовки старших офіцерів оперативно-тактичної ланки управління є Академія оборони Великобританії. Академія оборони взяла на себе функції не тільки підготовки офіцерів середньої та вищої ланки, а й проведення досліджень з оборонної тематики. Навчання слухачів у ній головним чином спрямоване на вивчення питань менеджменту в галузі оборони [4].

Організаційно до складу Академії оборони Великобританії входять: Об'єднаний командно-штабний коледж, Королівський військовий коледж науки, Група проведення поглиблених досліджень і оцінок, Королівський коледж оборонних досліджень, Центр Капеланів ЗС Великобританії. Ядром академії є Об'єднаний командно-штабний коледж [210], у якому навчаються офіцери середньої і вищої ланки усіх видів збройних сил. На коледж покладено відповідальність також за підготовку на чотиримісячних курсах молодших офіцерів, на які направляють офіцерів віком 25-30 років (курс початкової командно-штабної підготовки – тактичний рівень). Щороку організують три курси по 180 осіб. Їх завдання – підготовка молодших офіцерів для служби на посаді майора у військах та штабах. Програма містить п'ять основних груп питань: міжнародні відносини, оборонна політика Великої Британії і роль збройних сил, тактична підготовка, штабна служба і тилове забезпечення, керівництво підлеглими. Тривалість курсів для офіцерів складу військово-морських сил – 8 тижнів, військово-повітряних сил – до 4-х тижнів, сухопутних військ – 7-8 місяців. Усього через курси початкової підготовки щорічно проходить до 1950 осіб. Крім того, усі офіцери сухопутних військ і військово-повітряних сил мають пройти обов'язковий тритижневий командний курс для молодих офіцерів і річний курс заочного навчання [5].

На основний курс штабного коледжу (поглиблений курс – оперативний рівень) приймають офіцерів у військових званнях «майор» і «підполковник» віком 30-40 років. Термін навчання – 42 тижні (з вересня по липень). У коледжі щороку навчається близько 400 осіб. Головне завдання основного курсу – поглибити знання слухачів із таких питань: внутрішня та зовнішня політика уряду і роль збройних сил, принципи застосування збройних сил у загальній війні й локальних війнах (вивчення оборонних та наступальних операцій), миротворчі операції з підтримання миру, боротьби з тероризмом, управління військами в мирний та воєнний час, використання засобів управління, організація розвідки, аналіз розвідувальних даних в інтересах прийняття оптимального рішення, техніко-тилове забезпечення та адміністративне управління.

Значна увага під час навчання приділяється організації взаємодії між видами збройних сил. Перед початком курсу проводиться 4-х тижневий курс спеціалізації. На нього приймають офіцерів, які брали участь в операціях і мають досвід бойових дій. На курсі навчаються також до 90 іноземців майже з 50 країн світу (з країн НАТО, британської співдружності, країн-учасниць Програми заради миру та інших). По завершенні курсу слухачі можуть захистити наукову роботу з метою отримання освітнього ступеня «магістр» [6].

На території академії розташований Королівський військовий коледж наук. Між ним та університетом м. Кранфілд укладений так званий «академічний контракт», згідно з яким університет залучається до навчання військових слухачів

із загальних навчальних дисциплін, а також бере участь у дослідженнях оборонного характеру.

Королівський військовий коледж наук [7] підпорядковується командуванню сухопутних військ, крім того, готує наукові кадри для військово-повітряних сил і військово-морських сил. У цьому закладі здійснюється вища військово-технічна підготовка офіцерського складу. У коледжі функціонує навчальний курс штабної служби. Перспективні офіцери віком 30-33 роки, які мають вищу освіту в галузі технічних чи природознавчих наук, навчаються протягом 10 місяців на першому відділенні курсу штабної підготовки. Офіцерів із нижчим рівнем підготовки у цих науках зараховують на друге відділення курсу, де навчання триває 11 місяців. Офіцери інших категорій протягом двох місяців навчаються на третьому відділенні. Програма передбачає вивчення основних питань організації виробництва й закупівлі військової техніки. На третьому відділенні слухачів знайомлять тільки з основами військової технології. На першому і другому відділеннях одночасно навчається приблизно по 50 осіб, на третьому – до 100 чоловік [7].

На теперішній час фахівцями Міністерства оборони Великобританії використовується структура просування офіцерів по службі, в основу якої покладена ідея поетапної кар'єрної структури, яка відображає той факт, що невелика кількість людей вже з самого початку служби планує повністю присвятити всю трудову діяльність військовій службі. Ця поетапна кар'єрна структура офіцерів Сухопутних військ базується більше на досвіді військової служби, ніж на їх віковому цензі, та використовує політику послідовного збільшення повноважень і підвищення посади.

Кадрова стратегія збройних сил Великобританії здійснюється за наступними принципами:

- обробляти – «готувати підґрунтя» для укомплектування;
- отримувати – залучати, набирати та тренувати висококваліфікований мотивований персонал;
- утримувати – надавати кадрам заохочувальну кар'єрну перспективу, яка стимулює та розвиває їх і забезпечує фундамент для можливості створення другої кар'єри після закінчення військової служби;
- захищати – забезпечувати сприятливу атмосферу для військовослужбовців та їхніх родин з метою заохочення їх до бездоганного виконання обов'язків;
- пам'ятати – надавати колишньому персоналу збройних сил та їхнім родинам допомогу та підтримку, особливо під час їхньої адаптації до умов цивільного життя [8, с. 27].

Проведений аналіз підготовки та розвитку кадрів Збройних Сил у Великобританії дає підстави зазначити, що у Великобританії існує ретельний відбір кадрів у збройні сили. Сучасна армія Великобританії вважається однією з найпрофесійніших та мобільних армій у ЄС. Крім того, комплектування збройних сил у Великобританії здійснюється на добровільній основі. Підготовка офіцерського корпусу характеризується цілісністю і безперервністю. Значна увага приділяється прищепленню курсантам (слухачам) командирських (лідерських) навичок, заняттям спортом та участі в тактичних навчаннях. У Великобританії існує принцип кар'єрного розвитку офіцерського складу. Його суть полягає в тому, що врахування різних кадрових дій (ротації, призначення на посади, присвоєння звань тощо) проводиться не на підставі вікових показників, а на підставі вислуги (термінів) проходження військової служби. Крім того, близько 30% кадрових

офіцерів у збройних силах Великобританії проходили навчання на курсах позавійськової підготовки при цивільних закладах вищої освіти.

Наступна країна, яка має потужну армію, – Німеччина. Військово-політичне керівництво Федеративної республіки Німеччині (ФРН) надає великого значення стану національних збройних сил, їх готовності та здатності реагувати на весь спектр загроз і викликів, що виникають в сучасних умовах. При цьому значна увага приділяється не тільки проблемам оснащення бундесверу сучасними зразками озброєння і військової техніки, але і питанням комплектування всіх елементів військової організації країни підготовленим особовим складом. Комплектування ЗС Німеччини, починаючи з 2011 р., здійснюється лише на добровільній основі, що висуває додаткові вимоги до залучення на військову службу осіб, придатних для підготовки як офіцерів [9].

Бундесвер (збройні сили Німеччини) сьогодні має чітку місію, яка полягає у захисті власних громадян Німеччини і союзників, забезпеченні зовнішньополітичної дієздатності Німеччини, а також у сприянні міжнародному співробітництву і європейській інтеграції. Щодо основних завдань Бундесверу, то вони формуються на основі його конституційно-правового призначення і впливають з цінностей, цілей і інтересів політики безпеки і оборони ФРН. Якщо коротко, то вони наступні: попередження міжнародних конфліктів і урегулювання криз, включаючи боротьбу проти міжнародного тероризму; підтримка партнерів по альянсу (НАТО); захист Німеччини та її громадян; операції по евакуації та порятунку; надання допомоги іншим органам влади, які не відносяться до Бундесверу (міжвідомча співпраця, допомога при ліквідації наслідків стихійних лих та особливо важких катастроф) [10].

У частинах та підрозділах збройних сил Німеччини професійна підготовка складається з виховання та бойової підготовки. Її завдання полягає у розвитку у військовослужбовців духовних та фізичних сил, прищепленні їм навичок, що забезпечують якісне вирішення завдань військової служби, формуванні витримки у важких умовах сучасного бою.

Система військової освіти Німеччини розроблена з урахуванням системи комплектування бундесверу кадровими офіцерами та офіцерами за контрактом (термін військової служби 2-15 років. Офіцерський корпус підрозділяється на молодший і старший офіцерський склад. Він комплектується за рахунок випускників офіцерських (військових) шкіл, офіцерів, які проходять військову службу за контрактом, і унтер-офіцерів, які отримали офіцерське звання після складання відповідних іспитів.

Система підготовки офіцерів являє собою низку етапів навчання в офіцерській школі родів військ, в одному з університетів бундесверу, військового стажування та безпосередньої служби у військах на різних штабних і командних посадах. Вона має корінні відмінності від аналогічної системи безперервної підготовки військовослужбовців у збройних силах більшості країн-членів НАТО.

Усі кандидати в офіцери розпочинають навчання за єдиною програмою, що включає наступні етапи:

- 1) початкова військова підготовка у військах за програмою рядового військовослужбовця (6 місяців). Вона, у свою чергу, поділяється на загальну початкову військову підготовку (3 місяці), яку проходять всі кандидати в офіцери незалежно від приналежності до роду військ, і на первинну спеціальну (3 місяці), зважаючи на специфіку відповідного роду військ;

- 2) бойова підготовка у військах і навчання для отримання водійських прав (3 місяці);
- 3) курс підготовки для отримання військового звання фанен-юнкера в школі роду військ (відповідає рівню підготовки унтер-офіцерів) – 3 місяці;
- 4) стажування на посаді командира відділення відповідного роду військ – 3 місяці (для кандидатів в офіцери за контрактом протягом 3-4 років – 6 місяців). Подальше навчання організовується відповідно до тривалості контракту на військову службу, а також до рівня загальної та професійної підготовки кандидата в офіцери.

У ході навчання кандидатам в офіцери через встановлений час послідовно присвоюються військові звання: ефрейтора – через 6 місяців, фанен-юнкера – через 12 місяців, фенріха – через 21 місяць, обер-фенріха – через 30 місяців і лейтенанта – через 36 місяців.

Кандидати в офіцери за контрактом на 3-11 років (залежно від його терміну) проходять різні етапи підготовки. При цьому навчання в університеті бундесверу для даної категорії військовослужбовців не передбачається. Вони цілеспрямовано готуються як офіцер – командир підрозділу.

Кандидати в офіцери за контрактом на 3 або 4 роки після стажування у військах проходять наступні етапи навчання: курс офіцера резерву в офіцерській школі (4 тижні); курс командира взводу резерву в школі роду військ (8 тижнів); служба у військах на посаді командира взводу (до закінчення контракту). Перед призначенням на посаду командира роти, батареї або ескадрильї офіцери проходять чотиритижневі курси командирів підрозділів в школі роду військ.

Система підготовки офіцерів в академії включає три етапи: курс основної підготовки, курси підготовки для служби в штабах і курси підвищення кваліфікації. Курс основної підготовки (перший етап навчання) зобов'язані пройти всі офіцери бундесверу після 8 років служби у військах перед отриманням військового звання «майор» (капітана 3 рангу). Тривалість навчання 13 тижнів. Протягом року на даному курсі трьома потоками проходять підготовку від 350 до 600 офіцерів сухопутних, військово-повітряних і військово-морських сил. Основною метою даного етапу є підготовка офіцерів для роботи в штабах, визначення напрямку їх дальшого використання та підготовка до отримання військового звання «майор» (капітана 3 рангу) [10].

Курси підготовки офіцерів служби в штабах (другий етап навчання) проходять 10-12% старших офіцерів з числа тих, хто найбільш успішно завершив курс основної підготовки (не раніше ніж через рік після його закінчення). Цей етап передбачає навчання на курсах: підготовки офіцерів генерального штабу; підготовки офіцерів відділів (управлінь) штабів. Основними критеріями відбору офіцерів для подальшого навчання, що здійснюється управлінням кадрів міністерства оборони, є добрі результати навчання на курсі основної підготовки, успішне проходження служби у військах (за результатами трьох останніх атестацій), рекомендації керівництва (від командира дивізії і вище). Близько 10% відібраних для навчання офіцерів направляються на курси офіцерів генерального штабу (термін навчання 2 роки).

До 85% слухачів проходять курси підготовки офіцерів відділів (управлінь) штабів. Навчання складається з трьох фаз: перша (8 тижнів) – вивчення загальних основ роботи в штабах, спеціалізація з одного з напрямів діяльності штабу, організація взаємодії з іншими відділами (управліннями) штабу; друга (3 тижні) – курси вдосконалення знань у сфері політики безпеки; засвоєння нових методів оперативного управління, вирішення організаційних завдань і

використання сучасних технічних засобів управління, які застосовуються в роботі штабів; третя (3 тижні) – курси підготовки офіцерів до роботи у вищих штабах ЗС Німеччини та багатонаціональних формуваннях.

На курсах підвищення кваліфікації, спеціальної підготовки та семінарах (третьої етап навчання) проводиться підготовка генералів (адміралів) і старших офіцерів, а також цивільних службовців, зайнятих у військовій галузі, перед призначенням їх на вищу посаду, у штаби НАТО або для вирішення спеціальних завдань. Тривалість підготовки на курсах складає до 10 тижнів. Усі військові навчальні заклади оборонного відомства ФРН інтегровані у державну систему освіти і мають рівень акредитації відповідно до рівня підготовки військових спеціалістів. До роботи у військових навчальних закладах активно залучається професорсько-викладацький склад цивільних закладів, а також можуть запрошуватися викладачі і спеціалісти з інших країн (як правило з країн ЄС і НАТО) [9].

Оснащеність військ складною військовою технікою та зброєю, спеціалізація військ вимагають всебічної глибокої професійної підготовки військових фахівців та командирів. З цією метою у військах використовуються численні тренажери, макети, смуги перешкод зі звуковими та світловими ефектами, динаміка мішеней сприяє максимальному наближенню бойового навчання до реалій сучасного бою.

У збройних силах Німеччини психологічна підготовка вважається обов'язковою для військовослужбовців всіх родів військ.

Безпосередньо керує моральною та психологічною підготовкою у Бундесвері Центр «внутрішнього керівництва» (м. Кобленц). «Внутрішнє керівництво» – концепція та комплекс заходів інформаційно-виховної, ідеологічної та соціально-психологічної діяльності Бундесверу, викладені у чинному статуті, затвердженому в березні 1993 р. Комплекс заходів включає такі структурні елементи: керівництво людьми; кадрове керівництво; право і внутрішня служба; турбота про людей; інформаційна робота [11].

Проведений аналіз формування та розвитку кадрів збройних сил Німеччини дає підстави зазначити наступне. У частинах та підрозділах збройних сил Німеччини професійна підготовка складається з навчання та бойової підготовки. Кадри у збройних силах ретельно відбираються, враховуючи освіту, яку вони мають, а також навички та досвід. Система підготовки офіцерів Німеччини являє собою низку етапів навчання в офіцерській школі родів військ, в одному з університетів бундесверу, військового стажування та безпосередньої служби у військах на різних штабних і командних посадах. У збройних силах Німеччини психологічна підготовка вважається обов'язковою для військовослужбовців всіх родів військ, яка включає підготовку до бойових дій, стресостійкість, мотиваційні фактори до військової служби, подолання конфліктів тощо. Крім того, у Німеччині достатнє матеріальне забезпечення військовослужбовців, яке передбачає гідну оплату, турботу про поліпшення матеріального забезпечення військовослужбовців і членів їх сімей через удосконалення системи страхування і гуманізацію військової служби, надання пільг звільненим із військової служби, рідним та близьким загиблих у ході виконання службового обов'язку, а також пенсійне забезпечення.

Щодо формування збройних сил у Франції слід зазначити, що керівництво Франції надає великого значення підготовці й комплектуванню збройних сил кваліфікованими, політично благонадійними офіцерськими кадрами. Мережа військово-навчальних і цивільних закладів, в яких навчаються офіцери, що існує в країні, забезпечує потреби збройних сил в офіцерських кадрах у мирний час і має

розвинуто матеріально-технічну базу для істотного розширення можливостей таких закладів у воєнний час.

У Франції функціонують шість військових ліцеїв: військові ліцеї (в містах Екс ан Прованс, Отен і Сен Сір); військовий національний ліцей для дітей офіцерів (м. Ля Флеш); морський ліцей (м. Брест); авіаційна школа вихованців Монбонн (м. Сан Мартен). У цих ліцеях навчаються діти шкільного віку. Вони призначені для підготовки (навчання) кандидатів у всі військові школи базової підготовки з числа дітей з родин військовослужбовців і службовців міністерства оборони та штабу збройних сил Франції (у першу чергу), а також інших громадян Франції [12].

Навчання ліцеїстів проводиться викладацьким складом за навчальними предметами згідно з національною освітньою програмою (аналогічної програмі цивільних ліцеїв). Випускники ліцею отримують ступінь бакалавра (аналог рівня середньої загальноосвітньої школи). Крім того, випускник може отримати від керівництва ліцею пропозицію вступити до підготовчого класу з метою підготовки до іспитів для вступу до військової школи базової підготовки. Підготовка молодших офіцерів здійснюється в основних, практичних і спеціалізованих школах родів військ і служб. Навчання проводиться поетапно: спочатку в основних школах, а потім у практичних і спеціалізованих, де офіцери отримують підготовку за вибраною спеціальністю. Після закінчення практичної школи офіцери призначаються на посади у війська [13; 14].

В основні школи приймаються випускники підготовчих військових ліцеїв, цивільна молодь віком від 17 до 22 років після закінчення загальноосвітніх середніх шкіл, а також унтер-офіцери у віці до 23 років. У школах основної підготовки (тривалість навчання три роки) курсанти протягом першого року отримують основи військових знань і навички, необхідні командирів відділення. У наступні два роки вони проходять військову підготовку в обсязі, достатньому для управління підрозділами до роти включно. Відповідно до навчального плану приблизно 50% навчального часу виділяється на вивчення військових дисциплін, близько 40% – на загальноосвітні предмети та 10% – на фізичну підготовку. У процесі навчання використовуються нові методи та способи навчання, останні досягнення науки й техніки, постійно вдосконалюється матеріально-технічна база, широко застосовуються тренажери. Курсанти вивчають організацію військових частин і підрозділів та тактику їхніх дій, отримують загальні відомості про бойове використання з'єднань, детально знайомляться зі статутами збройних сил, зброєю та військовою технікою родів військ, беруть участь у загальновійськових навчаннях. Крім того, вони поглиблюють знання з математики, фізики, географії, історії, іноземних мов та інших предметів [14].

Велика увага при формуванні необхідних професійних якостей офіцерів приділяється оперативній і тактичній підготовці. На неї у військово-навчальних закладах виділяється більше 50% навчального часу. У період навчання у військово-навчальних закладах майбутні офіцери значний час проводять на стажуванні у військах. У ході дальшої військової служби вони часто беруть участь у тактичних навчаннях із застосуванням різної зброї. Усі командири підрозділів навчаються в навчальних центрах «командос», де опановують способи ведення бойових дій у відриві від своїх військових частин, формують уміння використовувати місцеві ресурси, переносити значні психологічні та фізичні навантаження [14].

Вища військова підготовка офіцерського складу оперативно-тактичної ланки управління проводиться в два етапи [14]: перший – навчання офіцерів у штабній

школі сухопутних військ або військово-повітряних сил (у військово-морських сил її немає); другий – у міжвидовому коледжі оборони [14].

Вища військова підготовка старших офіцерів сухопутних військ включає наступні етапи: перший – заняття в штабній школі (м.Комп'єн); другий – у міжвидовому коледжі оборони (м. Париж) [15].

Відбір кандидатів на навчання до міжвидового коледжу оборони відбувається протягом усього року і завершується письмовим та усним іспитом перед комісією, що складається з військових і цивільних діячів високого рангу. Протягом року слухачі вивчають питання стратегії, виникнення конфліктів високої і низької інтенсивності, організації підготовки та проведення великомасштабних операцій, нових та мінливих концепцій, керівництва військами в умовах асиметричного конфлікту, ведення інформаційної війни, економічної розвідки, а також вдосконалюють свої знання з права збройних конфліктів. Отримання диплому міжвидового коледжу оборони є обов'язковою умовою, для призначення офіцера на командно-штабну посаду полкового рівня та вище.

У контексті викладеного основними цілями військової освіти Франції є такі: підвищення обороноздатності держави, авторитету армії в суспільстві, створення матеріальних, інтелектуальних і духовних цінностей; задоволення освітніх потреб особистості, суспільства та держави в підготовці військових фахівців, спроможних ефективно виконувати покладені на них завдання в мирний та воєнний час; підготовка офіцерів до самостійної діяльності в якості військових представників держави при відстоюванні національних інтересів за межами своїх кордонів; формування знань та вмінь офіцерів співпрацювати в галузі військової безпеки з державними, суспільними, релігійними, іншими організаціями і засобами масової інформації; удосконалення системи, пріоритетна підтримка її як структури, що забезпечує відтворення кадрового потенціалу збройних сил.

Загальними тенденціями розвитку системи військової освіти Франції є такі: реалізація задач збройних сил щодо забезпечення національних інтересів і національної безпеки; розгалуженість мережі військових навчальних закладів, навчальних центрів, полігонів з підготовки військових фахівців різних категорій і рівнів; опора на національну культуру, традиції і кращий світовий досвід у підготовці офіцерських кадрів; суворий добір кандидатів на навчання у військових навчальних закладах і активно діюча система відрахування нездатних до військової служби в процесі навчання; відповідність змісту підготовки фахівця посадовому призначенню, сучасному рівню розвитку воєнної науки та практики, єдина схема організації процесу навчання – початкова військова підготовка, підготовка за фахом відповідно до рівнів освіти та ланок управління (теоретична, практична), підвищення кваліфікації і перепідготовка; висока ефективність управління підготовкою військових фахівців на всіх ієрархічних рівнях, виважена інтеграція з цивільною освітою; випереджальний розвиток військової освіти щодо практики повсякденної діяльності збройних сил; створення оптимальних умов для оволодіння знаннями, вміннями та навичками, ретельний контроль якості освіти; використання найсучасніших інформаційних технологій і досягнень науки в підготовці офіцерських кадрів; неперервність і ступеневість підготовки та підвищення кваліфікації військових фахівців різних категорій; відповідність матеріально-технічного, фінансового, інформаційного, дидактичного забезпечення освітнім програмам, завданням щодо підготовки військових фахівців; міжнародне співробітництво у військово-освітній сфері.

Аналіз системи формування та розвитку кадрів збройних сил Франції дає підстави зазначити наступне. Так, мережа військово-навчальних і цивільних

закладів, в яких навчаються офіцери, що існує в країні, забезпечує потреби збройних сил в офіцерських кадрах у мирний час і має розвинуту матеріально-технічну базу для істотного розширення можливостей таких закладів у воєнний час. У Франції існують військові ліцеї, які надають початкову освіту. Система підготовки офіцерів має багатоступеневу освіту та постійний відбір кадрів. У Франції створена суттєва матеріальна підтримка військовослужбовців, зокрема відповідна заробітна плата, надбавки за особливі умови служби, призначені для компенсації ризиків, переміщення та тривале перебування закордоном; сприяння у купівлі або оренді житла; допомога членам сімей у працевлаштуванні, допомога у реабілітації після звільнення зі служби, пенсійне забезпечення тощо.

Висновки. Проведений аналіз сучасних засад формування збройних сил НАТО як основи забезпечення міжнародної безпеки дає підстави зазначити, що країни НАТО (зокрема, Великобританія, Німеччина та Франція) проводять розгорнуту систему навчання своїх військовослужбовців із залученням передової інноваційної техніки та технологій, у тому числі штучного інтелекту. Термін підготовки військовослужбовців тривалий, що дає можливість їм опанувати важливі знання та навички, а також систематично проходити удосконалення своїх навичок на тренувальних полігонах. Навчання військовослужбовців країн НАТО має багатоетапну систему та постійне тестування курсантів щодо отриманих навичок та знань. Окрема увага приділяється системі соціального захисту військовослужбовців.

Список використаних джерел:

1. Selection and Training in the British Army. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Army_Training_Regiment (дата звернення: 12.06.2024).
2. Defense Academy of the United Kingdom. URL: <http://www.da.mod.uk/> (дата звернення: 12.06.2024).
3. Royal Military College Sandhurst. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Royal_Military_College_Sandhurst (дата звернення: 12.06.2024).
4. Infantry Training Centre. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Infantry_Training_Centre (дата звернення: 12.06.2024).
5. Joint Services Command and Staff College URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Joint_Services_Command_and_Staff_College (дата звернення: 12.06.2024).
6. Royal College of Defence Studies. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Royal_College_of_Defence_Studies (дата звернення: 12.06.2024).
7. Advanced Research and Assessment Group. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Advanced_Research_and_Assessment_Group (дата звернення: 12.06.2024).
8. Кінь О.В., Захаров О.Б. Аналіз підходів щодо організації оцінювання кадрової політики в арміях провідних країн світу. *Зб. наук. пр.* 2010. № 1(23). С. 25–29.
9. Черних Ю.О., Черних О.Б. Основи організації та функціонування системи військової освіти Німеччини – аналітичний огляд. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка.* 2017. Вип. 57. С. 238–248. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpviknu_2017_57_33 (дата звернення: 12.06.2024).
10. Weißbuch. URL: <https://de.wikipedia.org/wiki/Wei%C3%9Fbuch> (дата звернення: 09.06.2024).
11. Приходько І.І., Гунбін К.Ю., Безбавна Г.І. Професійний психологічний відбір військовослужбовців у зарубіжних країнах. *Причорноморські психологічні студії.* 2017. № 1. URL: http://books.ndcnangu.co.ua/statti_NDL_3/6.Prihodko_PPS_2017_2.pdf (дата звернення: 02.06.2024).
12. Profile of the french cadet at école spéciale militaire. URL: <http://www.norwich.edu/stcyr/cadets.html> (дата звернення: 10.06.2024).

13. École d'état-major (Staff school). URL: https://fr.wikipedia.org/wiki/%C3%89cole_d%C3%A9tat-major (дата звернення: 12.06.2024).
14. Military academy France. URL: <http://en.academic.ru/dic.nsf/enwiki/12312#France> (дата звернення: 12.06.2024).
15. École d'état-major (Staff school). URL: https://fr.wikipedia.org/wiki/%C3%89cole_d%C3%A9tat-major (дата звернення: 12.06.2024).

References

1. Selection and Training in the British Army. *en.wikipedia.org*. Retrieved from http://en.wikipedia.org/wiki/Army_Training_Regiment [in English].
2. *Defense Academy of the United Kingdom*. Retrieved from <http://www.da.mod.uk/> [in English].
3. Royal Military College Sandhurst. *en.wikipedia.org*. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Royal_Military_College_Sandhurst [in English].
4. Infantry Training Centre. *en.wikipedia.org*. Retrieved from http://en.wikipedia.org/wiki/Infantry_Training_Centre [in English].
5. Joint Services Command and Staff College. *en.wikipedia.org*. Retrieved from http://en.wikipedia.org/wiki/Joint_Services_Command_and_Staff_College [in English].
6. Royal College of Defence Studies. *en.wikipedia.org*. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Royal_College_of_Defence_Studies [in English].
7. Advanced Research and Assessment Group. *en.wikipedia.org*. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Advanced_Research_and_Assessment_Group [in English].
8. Kin, O.V. & Zakharov, O.B. (2010). Analiz pidkhodiv shchodo orhanizatsii otsiniuvannia kadrovoi polityky v armiakh providnykh krain svitu [Analysis of approaches to the organization of personnel policy evaluation in the armies of the world's leading countries]. *Zb. nauk. pr. – Coll. of science pr.*, 1(23), 25–29 [in Ukrainian].
9. Chernykh, Yu.O. & Chernykh, O.B. (2017). Osnovy orhanizatsii ta funktsionuvannia systemy viiskovoi osvity Nimechchyny – analitychnyi ohliad [Basics of the organization and functioning of the military education system in Germany – an analytical review]. *Zbirnyk naukovykh prats Viiskovoho instytutu Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – Collection of scientific works of the Military Institute of Taras Shevchenko Kyiv National University*, 57, 238-248. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpviknu_2017_57_33 [in Ukrainian].
10. Weißbuch. *de.wikipedia.org*. Retrieved from <https://de.wikipedia.org/wiki/Wei%C3%9Fbuch> [in German].
11. Prykhodko, I.I. & Hunbin, K.Iu. & Bezbavna, H.I. (2017). Profesiyni psykhologichni vidbir viiskovosluzhbovtiv u zarubizhnykh krainakh [Professional psychological selection of military personnel in foreign countries]. *Prychornomorski psykhologichni studii – Black Sea Psychological Studies*, 1. Retrieved from http://books.ndcnangu.co.ua/statti_NDL_3/6.Prihodko_PPS_2017_2.pdf [in Ukrainian].
12. Profile of the french cadet at école spéciale militaire. *www.norwich.edu*. Retrieved from <http://www.norwich.edu/stcyr/cadets.html> [in French].
13. École d'état-major (Staff school). *fr.wikipedia.org*. Retrieved from https://fr.wikipedia.org/wiki/%C3%89cole_d%C3%A9tat-major [in French].
14. Military academy France. *en.academic.ru*. Retrieved from <http://en.academic.ru/dic.nsf/enwiki/12312#France> [in French].
15. École d'état-major (Staff school). *fr.wikipedia.org*. Retrieved from https://fr.wikipedia.org/wiki/%C3%89cole_d%C3%A9tat-major [in French].

Подано до редакції 01.08.24 р.
Прийнято до друку 10.09.24 р.